

Šiame numery

Pabaltijys – katastrofų tyrimo objektas.
Kapitalizmo ateitis.

Rašytojui Stasiui Santvarui 75 metai.
Stasio Santvaro eilėraščiai.

Kai jaunuoliai drąsiai pakėlė
likimo pirštinę.

“Lietuvių tautos praetis”

IV-to tomo pirmoji knyga.

Apie lietuvius saviems ir svetimiems.

Mariją Šlapelienę prisiminus.

PROF. DR.
MILTONAS FRIEDMANAS
1976 metų Nobelio premijos
ekonominių mokslų laureatas

Red. pastaba. 1977 m. vasario 9 d. Chicago universiteto profesorius dr. Miltonas Friedmanas, 1976 m. Nobelio premijos laureatas už nuopelnus ekonomijos moksluose, buvo pakviestas Kalifornijos Pepperdine universiteto asociacijai pasakyti praeitį temą “Kapitalizmo ateitis”. Jis išdėstė keletą senajai liberalistinio kapitalizmo filosofijai artimų, protarpiais beveik “galdvateriškių” idėjų, kritikuodamas dabarties JAV ūkinę santvarką ir siūlydamas reformas ateitį. Gal ne visoms jo konservatyvoms pažiūroms galima pritarti, gal jo idealai apie neribojamas kapitalistinės sistemos laisvės daugelio šiandien ir nebeįtikinami, bet, antrą vertus, negalime paneigti ir jo kritikos teisingų bruožų. Geresniam susivokimui mūsų laikmečio ūkinės krizės ir ateities pavojaus profesoriaus mintys tegu būna įdomi medžiaga mūsų pačių giliesiems pasvarstymams. Tam tikslui čia ir pateikiame B. R.-G. K. parūpintą kiek sutrumpintą šios paskaitos vertimą. Š. m. kovo m. Reader's Digest įdėjo tik labai siaurą šios paskaitos santrumpą. Leidimas vertimui buvo gautas iš brošiūrų išleidusio Pepperdine u-to vadovybės ir iš paties autoriaus. Prof. M. Friedmanas šiuo metu yra išvykęs į Izraelį, kur naujoji vyriausybė jį pakvietė patarėju Izraelio ūkio reorganizacijos reikalams.

★

Kai kalbu apie kapitalizmo ateitį, turiu galvoje laisvosios iniciatyvos kapitalizmo ateitį. Tam tikra prasme kiekviena didelė visuomenė yra kapitalistinė. Rusija taip pat naudoja stambius kapitalus, tik ten kapitalai kontroliuojami vyriausybės valdininkų, kurie veikia turtum valstybės agentai. Tada kapitalizmą (valstybinį kapitalizmą) paverčia visiškai skirtinga sistema, negu toji, kur kapitalas kontroliuojamas privačių asmenų, kaip pramonės savininkų ir tvarkytojų. Ši kartą norėčiau kalbėti apie privatinės iniciatyvos — laisvosios konkurencijos kapitalizmą.

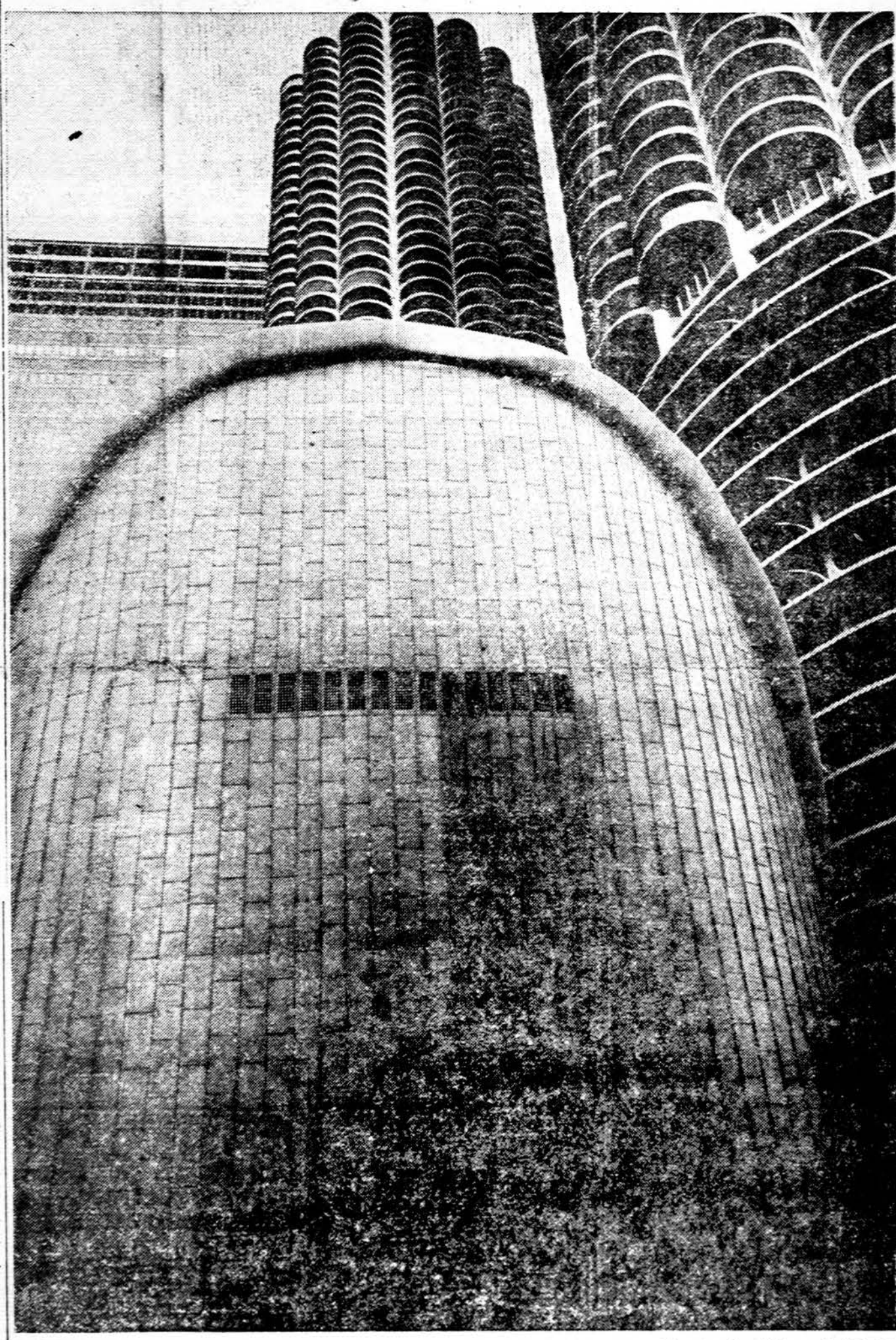
Tokio kapitalizmo ateitis yra taip pat ir laisvosios visuomeninės santvarkos ateitis. Nėra galimybės turėti politiškai laisvą visuomenę, jeigu didžioji jos ūkinių išteklių dalis nebus tvarkoma laisvosios privatinės iniciatyvos kapitalizmo sistemos pagrindais.

Posūkiai į kolektyvizmą

Tokiu būdu pagrindinis klausimas čia yra žmogaus laisvės ateitis. Klausimas, dėl kurio noriu pasisakyti, yra tasai, ar mes eisime ligi galo, ar sustabdysime slinkimą per pastaruosius keturiasdešimt ar penkiasdešimt metų nuo laisvosios visuomenės į kolektyvistinę visuomenę. Ar mes, pasiekdami Zilės pavyzdį, eisime ir toliau keliu, kol prarasime savo politinę laisvę ir atsidursime po visagalią valdžios leteną? Arba — gal mes dar sugebėsime sustabdyti šį slinkimą, gal netgi atsukime atgal ir įgyisime žymiai daugiau laisvės?

Vienas dalykas aiškus: mes negalime toliau gyventi pagal kryptį, kurlink einame. 1928 metais, prieš mažiau negu penkiasdešimt metų, mūsų visų sektorių valdžios — federalinė, valstybės ir lokalinė — išleisdavo mažiau kaip 10 proc. visų tautinių pajamų. Iš to du trečdalius išleisdavo valstybės ir vietinių savivaldybių administracijos. Federalinės išlaidos tesudarė vos 3 proc. tautos pajamų. O šiandien visų valdžių išlaidos jau

KAPITALIZMO ATEITIS

Chicago centre

Nuotrauka Aldonos Zaiskaitės

siekia arti 40 proc. tautinių pajamų, ir jų du trečdaliai tenka federalinei valdžiai. Vadinasi, federalinės išlaidos per trumpiausią negu penkiasdešimt metų nuo 3 proc. padidėjo ligi 25 proc. — ir totalinės išlaidos nuo 10 proc. ligi 40 proc.

Šiuo keliu toliau nebegalime eiti. Kyla klausimas, ar tuo keliu eidaime, mes galutinai prarasime savo laisvę, pasijungdami visagalei vyriausybei Washingtono, arba šį slinkimą sustabdysime.

Svarstant šias galimybes, reikėtų truputį panagrinėti, kur esame ir kaip čia atsidūrėme — taigi apie dabartį ir praeitį. Leiskit iš karto pabrėžti, kad iš visų problemų svarbiausioji tebėra laisvosios visuomenės likimas. Nėra nei vieno didelio krašto pasaulyje (pasitaiko mažų žemės tarpų, bet ne didelių kraštų), kuris individams teiktų tiek laisvės, kiek teikia Jungtinės Amerikos Valstybės (JAV). Bet tai paminėjus, mes taipgi turėtume

pripažinti, kaip toli jau nusisukome nuo laisvės idealo ir ligi kiek valdžios potvarkiai tą laisvę mums riboja.

Kalbant apie laisvę, būtų svarbu atskirti dvi laisvosios iniciatyvos reikšmes ekonominėje plotmėje, nes dėl to esama per daug nesusipratimų. Viena prasmė, kuri priiskiriama laisvosios iniciatyvos sąvokai, suprantama, kad ji reiškia laisvę daryti viską, kas tik norima. Bet tai nėra istorijos bėgyje šiai sampratai priskiriama prasmė. Kaip mes iš tikrųjų suprantame laisvąją iniciatyvą, tai reiškia tik individų laisvę organizuoti laisvas verslaines. Tai individo laisvė laisvai veikti tol, kol jis naudoja laisvanoriškas priemones bendradarbiauti su kitais individais.

Jeigu norėtumėt pažvelgti, kiek mes nutolome nuo esminės laisvosios iniciatyvos sampratos, pasidomėkit, kiek jūs beturite laisvės imtis kurios nors verslamos darbo. Jūs nesate laisvas įsteigti banką ar

imtis taksį biznį, kol tam negausit valdžios leidimo, dažnai visų trijų valdžių — federalinės, valstybės ir vietinių. Jūs negalite tapti advokatu, gydytoju, ar santechniku, ar laidotuvių direktoriumi (ir daug kuo kitu), kol negausit valdžios leidimo, tuo užsiminti. Taipgi jūs negalėsite išnešioti pašto, parūpinti elektros energiją ar telefoninę tarnybą be valdžios leidimų. Ir taip toliau.

Didėjantys mokesčiai

Kitas pavyzdys, iki kokio mato mes nutolome nuo laisvosios visuomenės santvarkos — tai vidutiniškai apie 40 proc. uždarbio, kurį nugriebia valdžia. Kiekvienas iš mūsų darbuojamės nuo sausio ligi balandžio ar gegužės, kol uždirbame išlaidų sumas valdžiai, ir tik po to pradėdam dirbti savo išlaidoms dengti.

Jeigu norėtumėt į tai pažvelgti iš kito taško, pamatytumėt, kad valdžiai priklauso 48 proc. iš kiek-

vienos amerikiečių korporacijos. Mes kalbam apie save, kaip laisvosios iniciatyvos ir laisvų verslų visuomenę. Bet tuo esminių požūrių, kam priklauso gamybos priemonės, tai korporacijų sektoriuje 48 proc. mes esam socialistai, nes korporacijų mokesčiai yra 48 proc. Ką reiškia, jeigu aš būčiau 1 proc. korporacijos savininkas? Tai reiškia, kad aš turiu teisę gauti 1 proc. iš pelno ir 1 proc. dengti, jei bus nuostolių. Na, dabar matot, kad federalinė valdžia 48 proc. dalinasi jūsų pelnu ir 48 proc. jūsų nuostoliais (jeigu nuostolių turėt anksčiau).

Kai kartą prieš kelerius metus buvau Jugoslavijoje, turėjau progos apskaičiuoti, kad socializmo skirtumas Jungtinėse Amerikos Valstybėse ir komunistinėje Jugoslavijoje tiesė tiksliai tik 18 proc., kadangi JAV valdžia iš kiekvienos korporacijos pelno atimdavo 48 proc., o Jugoslavijos valdžia iš savo korporacijų pelno paima 66 proc. Žinoma, tie skaičiai nepakankamai išreiškia valdžios vaidmenį, tvarkant verslus dar kitose srityse, negu tik mokesčiai.

Leiskit duoti kitą pavyzdį, liudijantį, ligi kiek mes jau esam laisvę praradę. Maždaug prieš metus turėjau Washingtono debatus su JAV vartotojų šventuoju Ralfu Naderiu. Kėliau jam tam tikrą klausimą, į kurį jo atsakymą iš anksto žinojau, tik norėjau tiksliai jį išgauti. Mano klausimas buvo apie vienos valstybės įstatymą, reikalaujantį iš žmogaus, važinėjančio motociklu, dėvėti motociklisto šalmą. Tas įstatymas geriausiai parodo skirtumą tarp asmenų, tikinčių individualizmu ir juo netikinčių, nes čia turim atvejį, kai asmuo, variojantis motociklu, rizikuoja savo paties gyvastimi. Jis būtų glušas, jei važinėtu motociklu be šalmo. O juk laisvės sąvokos dalis yra laisvė būti ir glušas! Todėl pareiškiau pažiūrą, kad valstybės įstatymai, verčiantys motociklų vairuotojus būtinai dėvėti šalmus, yra prieš asmeninę laisvę ir prieš laisvosios visuomenės principus. Paprašiau Ralfo Naderio nuomonės, ir jis atsakė kaip tik taip, kaip ir aš.

Jis pareiškė: “Taip, tatal galiotų skirtingai visuomenei (negu mūsų). Bet pas mus šiandien jūs turėtumėt suprasti, kad jeigu motociklistas, vairuodamas be šalmo persikels sau galvą ant grindinio, tai jo paimiti atvyks valdžios remiamas (subsidijuojamas) ambulansas, jis nugalės užmūštą į valdžios remiamą ligoninę, tada jis bus palaidotas valdžios remiamose kapinėse, o jo žmona ir vaikai tuomet bus remiami valdžios pašalpomis. Vadinasi, negalima žmogaus ligi tol prileisti...” Tuo jis norėjo pasakyti, kad kiekvienas iš mūsų ant nugaros nešiojame antspaudą su užrašu “JAV valdžios nuosavybė, draudžiama sulankstyti ar sužaloti”.

Iš esmės tai ir yra pagrindinis dėsnius, skatinantis mūsų laikų ralfus naderius — žmones, siekiančius turėti galią būti valdžioje. Juos visur matome. Tai jūs matot ir prieš keletą metų išleistame įstatyme, lėdo departamentą įpareigojančiame pranešti Kongresui apie vadinamuosius “Tax Expenditures” — tokius mokesčius, kurie iš jūsų neišrenkami, nes įstatymas leidžia daryti tokius atskaitymus. Šitoks principas reiškia, kad po visa ko jūs esate JAV valdžios nuosavybė. (Nukelta į 2 psl.)

Kertinė paraštė

Pabaltijys - katastrofų tyrimo objektas

Naujas švedo tyrinėtojo žvilgis

Nuo seniausių laikų Švedija — Lietuvos ir kitų Pabaltijo rytinių tautų kaimyninis kraštas kitose Baltijos jūros pusėje. Kaip ten bebūtų buvę seniau, bet pačiais naujaisiais laikais jų savitarpio ryšiai buvo ir tebėra labai riboti. Išskyrus Suomiją, su kuria ją labiau riša tiek istorinė praeitis, tiek bendra valstybinė sieną šiaurėje, kitos Pabaltijo tautos rytiniame Baltijos krante — Estija, Latvija ir Lietuva — pasarausiai dešimtmečiais, nežiūrint skaudžių ir dramatiškų įvykių šioje geografinėje erdvėje, nesulaukė žymensio dėmesio švedijoje.

Andres Kueng, estų kilmės švedų publicistas, neseniai visai teisingai pastebėjo, kad “Švedija, bent oficialiai, parodė mažiausiai susirūpinimo Pabaltijo laisvės kova” (Svenska Dagbladet, š.m. IV.25). Nėra abejonės, kad švedijos vyriausybės politika pokario metais paliko įspūdį, tarsi Baltijos tautų likimas šiam kraštui visiškai nerūpėtų. Faktas, jog tikrai Suomija II-jo pasaulinio karo pradžioje, besigindama nuo SSSR užpuolimo, yra patyrusi konkrečios ir apčiuopiamos paramos iš Švedijos. Kitos trys Pabaltijo valstybės, atsidūrusios pavojuje, nesulaukė net jokios moralinės paramos. Veikiau priešingai: Švedija buvo pirmoji — ir bene vienintelė — Vakarų valstybė, kuri dar 1940 m. pripažino Baltijos valstybių prievartinį įjungimą į SSSR sudėtį. O ką jau bebaltėti apie gėdingą pabaltiečių karių išdavimą sovietams 1946-ųjų pradžioje?

Ir vis dėlto šiandien būtų neteisinga ir nenaudinga užmiršti, kad Švedijos ir Baltijos tautų kaimynystės santykiuose yra kita ir žymiai šviesesnė medalio pusė. Faktas, jog karo pabaigoje, sovietams antrą kartą okupuojant Pabaltijo kraštus, Švedija palankiai priėmė keliasdešimt tūkstančių pabaltiečių pabėgėlių ir sudarė jiems žmoniškas sąlygas ne tik čia įsikurti, bet ir puoselėti savo tautines tradicijas. Pačioje švedų

visuomenėje buvo ir tebėra kur kas daugiau susidomėjimo pabaltiečių likimu bei problemomis, negu oficialiuose sluoksniuose. Tą dėmesį kartais skatina pačių švedų noras pasimokyti iš savo kaimynų nelaimių, kad galėtų geriau pasiruošti sunkiems išmėginimams, atsidūrus panašioje padėtyje.

Būtent tokio susidomėjimo pavyzdys yra neseniai paskelbta istoriko Alvaro Schileno išsami studija, paruošta Švedijos gynybos tyrimų programos (FOA) remimuose. Pats pavadinimas nusako jos pobūdį: “Pabaltijys II-me pasauliniame kare — Studija apie žmonių reakcijas labai sunkiose situacijose”.

Trys Pabaltijo valstybės — pažymi autorius — tame kare smarkiai nukentėjo. Vykdant Ribbentropo ir Molotovo slaptajam susitarimą, jos buvo pirmiausia okupuotos Sovietų, po to hitlerinės Vokietijos. NKVD ir Gestapo teroro bangos keitė viena kitą. 1939-45 m. laikotarpyje Estijos, Latvijos ir Lietuvos gyventojai, pasak autoriaus, turėjo pakelti daug sunkių išmėginimų, kurie atskleidžia žmogiškosios ištvermės ir išsilaikymo galimybes bei ribas. Išpausdintoji studija yra tik dalis platesnės apimties tyrimų, kurių tikslas — nustatyti ilgalaikių tautinių katastrofų padarinius. Kitaip sakant, autorių domina psichologinės karo problemos, kurių geresnis pažinimas gali būti naudingas savojo krašto gynybos reikalams.

Iš tikrųjų tai tik paruošiamoji pobūdžio darbas. Autorius, Uppsalos universiteto istorikas ir žmogiškųjų poelgių mokslinio tyrimo specialistas, tuo tarpu apsiriboja bendra Pabaltijo istorine apžvalga, kiek joje atsispindi tautinės katastrofos situacija ilgalaikės trukmės požiūriu, ketindamas vėliau sukaupiąją medžiagą panaudoti jam rūpimų reikšminių mokslinių sklaidai. Kaip tik ši studijos dalis lietuvi, ir aplamai, pabaltiečių, skaitytojų labiausiai domina. (Nukelta į 2 psl.)

KAPITALIZMO ATEITIS

(Atkelta iš 1 puslapio)

Jūs dirbate valdžiai, valdžia jums leidžia šiek tiek pasilaikyti sau, ką uždirbt, norėdama ir toliau jus išlaikyti sunkiai besidarbuojanti savo valdžiai. Ir jeigu JAV valdžia jums leidžia šiek tiek atskaityti nuo mokesčių, tai kad josios įstatymais tokius atskaitymus jums leidžia. Čia nebėra jūsų pačių teisės pasilaikyti savo uždarbi. Tai valdžios teisė jums tautai leisti!

Kitos panašios teisės

Iš tikrųjų mes jau toli esam nuėję savo laisvų praradimo keliu. Bet galėtumėt sakyti, kad čia kalbėsiu vien apie ūkinę materiją, apie teisę kurio nors profesijai dirbti ar turėti kitokių užsieninių. O kaip su politinėmis laisvėmis? Kaip su žodžio — minties laisve? Kiek daug per pastarąjį dešimtmetį girdėjot verslininkų, kurie norėtų stoti viešai ant tribūnos ir paprieštarauti tokiai valdžios politikai?

Daugelį verslininkų esu girdėjęs pareikšiant bendrą pritarimą laisvosios iniciatyvos ar rungtyniavimo dėsno naudai. Bet labai nedaugelį tegirdėjau griežčiau kritikuojant specialias vyriausybės priemones ir potvarkius. Ir už tai jų nesmerkiau. Jie būtų pamišėliai, taip darydami! Nes tautai išsijęs kiekvienas verslininkas kitą dieną užpakaly savęs pamatytų, ką mokesčių rinkimo įstaiga (I.R.S.) pradės daryti jo buhalterijos knygoje. O per kitą dieną turės apsidairyti, ar Teisingumo departamentas netikrina jam iškelti antitrusto bylos. Vėliau jis dar turės dairytis, ką jam F.T.C. gali iškirsti. Faktiškai šių laisvų verslininkas Amerikoje neturi pilnai pavienės žodžio laisvės.

Bet svarbu ne tik verslininkai, kurie priklauso tik materialinių verslų grupei. Kaip su tais žmonėmis, dėl kurių mes tikrai esam susirūpinę — intelektualais?

Išvaizduokim profesorių iš medicinos mokyklos, kurios tyrinėjimų darbus ir mokymą gausiai finansuoja nacionaliniai sveikatos institutai. Ar jūs nematote, kad jis pagalba tris kartus, prieš sakdamas prakalbą, pvz. prieš socializotą (suvisuomenintą) mediciną? Arba imkime vieną iš mano ekonominių mokslo kolegų, kurio darbus remia Nacionalinė mokslo fondacija. Asmeniškai aš netgi manyčiau, kad nėra daug pagrindo tokiai fondacijai veikti. (Taip atsitiko, kad aš dar niekad iš jos nesu gavęs stipendijų, nors būčiau galėjęs gauti. Ne dėl to, kad mano prašymai būtų buvę atmetti, bet kad aš iš vis neprašiau). Ar jis galėtų laisvai pasisakyti? Iš tikrųjų tikra žodžio laisvė befaikš tik tokiems asmenims, kaip man, pasiekusiam laimingą poziciją būti pastovios tarnybos profesoriumi, privatiname universitete, prieš pat išeinant pensijon...

Spandos laisvė

Leiskit pateikti jums kiek labiau šaldančią istoriją apie spaudos laisvę. Aną dieną gavau iš savo draugo vieną anglišką laikraščio iškarpa, pranešančią, kad "London Times" viena dieną negalėjo išeiti, nes spaudą kontroliuojančios unijos atsisakė išleisti, kadangi ten norėta skelbti unijų politiką kritikuojančius straipsnius. Ir ar galėtumėt patvirtinti, kad nėra ir Amerikoje laikraščių, kurie irgi vengs spausdinti straipsnius, galinčius atrodyti nepalankius unijoms, nuo kurių priklauso jų laikraščio išleidimas?

Tokiu būdu matom, kad nėra galimumo ekonominę laisvę atskirti nuo politinės laisvės. Jeigu jūs neturėt ekonominės laisvės, tai neturėt ir politinės laisvės. Jeigu norit turėti pastarąją, tai turit įsigyti ir pirmąją.

Devynioliktasis šimtmetis

Tiek apie dabartį. O ką galėtumėt pasakyti apie praeitį?

Didžiausias prielaidimas laisvosios ūkinės iniciatyvos santvarkai,

kokią kada nors JAV-se turėjom, buvo devynioliktojo šimtmečio. O tačiau jūs ir jūsų vaikai nuolat ir nuolat giriat mokyklose ir per pamokas skelbiamą mitą, jog tai buvęs pasibaigus laikotarpis, kada plėsrūs kapitalistai (robber barons) trypė po kojomis neturtingųjų vargšų liaudį. O tai be pagrindo sugalvotas mitas. Nuogi faktai yra tie, kad dar niekad žmonijos istorijoje nėra buvę tokio laikotarpio, kuomet paprastas eilinis žmogus tiek naudingai pagerino savo gyvenimo sąlygas, kaip per 19-ąjį šimtmetį, kada mes buvom labiausiai priartėję prie laisvosios ūkinės iniciatyvos santvarkos.

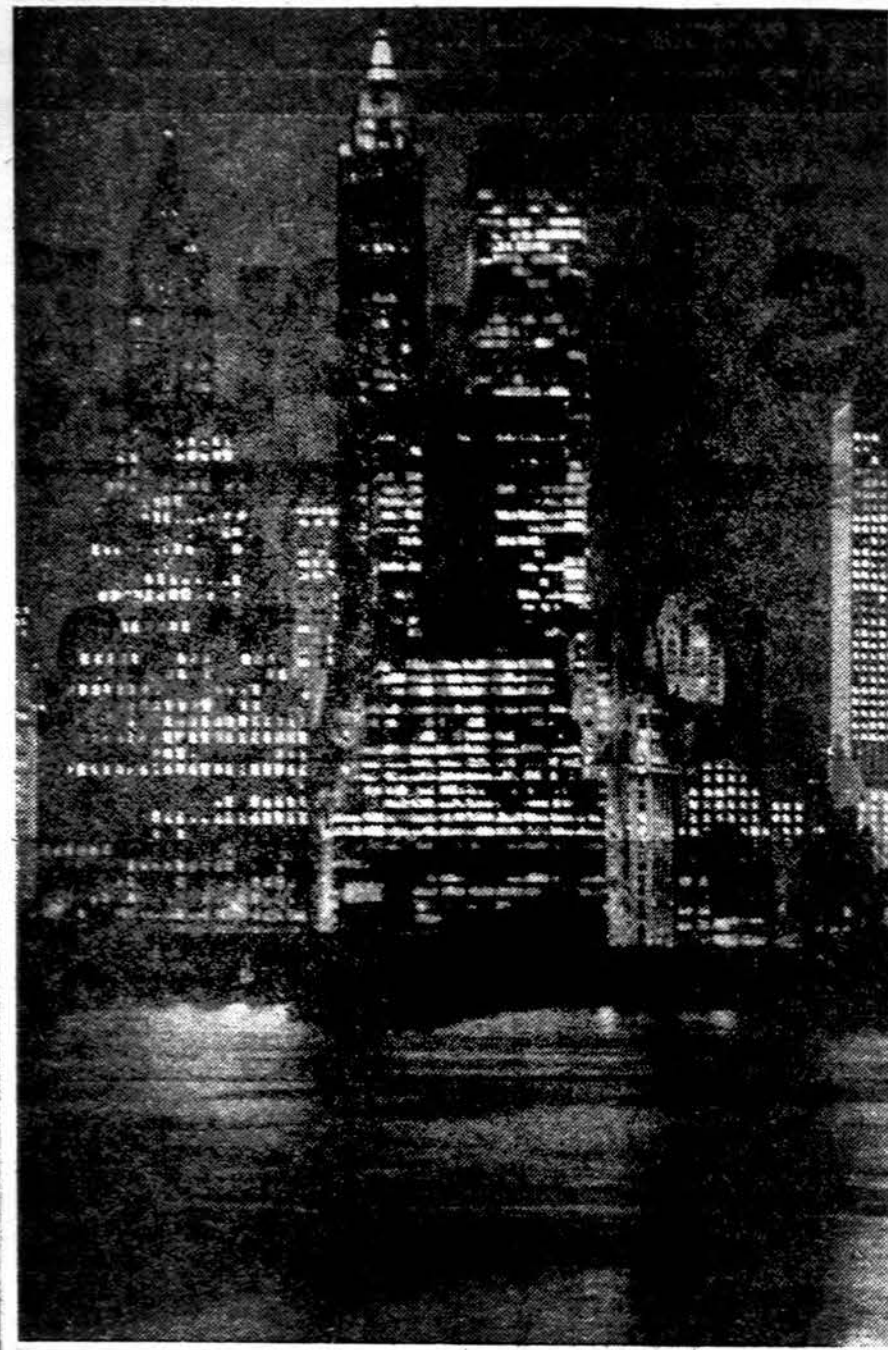
Drįsčiau pasakyti, kad ir dauguma iš mūsų, čia gyvenančių, taip pat tebesinaudojame ano laikotarpio pasiektais vaisiais. Čia turim galvoje ir save patį. Mano tėvai į šią šalį atvyko 19-jo šimtmečio pabaigoje. Kaip ir kiti panašūs imigrantų milijonai, jie čion atvyko tuščiomis rankomis. Bet jie pajėgė susirasti sau vietą, sau patiem susikūrė gyvenimą ir padėjo pagrindą savo vaikams ir vaikų vaikams turėti dar geresnį gyvenimą. Istorią nežino daugiau panašių legendų, kaip to laikotarpio JAV legenda, kada iš viso pasaulio čia buvo primami milijonai milijonai žmonių, sudaromos sąlygos jiems patiem susirasti vietą ir pagerinti savo gyvenimą. O tai buvo įmanoma dėl to, kadangi čia turėjom iš esmės laisvą visuomenę ir tokią josios santvarką.

Jei taisyklės ir įstatymai, panchonjantys šio laikotarpio pramonę ir prekybą, būtų galioję per 19-ąjį šimtmetį, mūsų dabartinio gyvenimo lygmuo būtų žemesnis už ano šimtmečio. Ir nebūtų buvę įmanoma priimti bei absorbuoti anuos milijonus žmonių, atvykstančių į šią šalį.

Kam tiek suvaržymų?

Kokios pasikeitimų priežastis? Kodėl mes nuo laisvos visuomeninės santvarkos pasukom į vis didėjančius varžymus bei valdžios komandavimus? Mano nuomone, svarbiausioji valdžios klišėms priežastis yra nesveika santaka tarp gero trokštančių žmonių — iš vienos pusės siekiančių daryti tą gerą, o iš kitos pusės specialiu interesu, ta dingstimi išnaudojančių padėti savo naudai.

Toji kryptis sustiprinti valdžios galią atsirado ne kaip blogų žmonių intencija daryti piktą. Valdžios galią išaugimas atsirado iš gerų žmonių ketinimo daryti ką nors gera. Tačiau metodai, su kuriais jie norėjo daryti tą gerą, iš esmės buvo skylėti. Jie siekė daryti gerą už kitų žmonių uždirbtus pinigus. O gero darymas iš kitų žmonių pinigų turi du stambius trūkumus. Pirmas — kitų žmonių pinigų jūs leidžiat ne taip rūpestingai, kaip savo pinigus. Tuo būdu didėle jų dalis neišvengiamai būna tik išvaistoma. Antra — ir tai ne mažiau svarbu — jūs galit daryti ką nors gera už kitų žmonių pinigų tik tada, kai juos iš jų paimate. Ir toji galia — policininko pasiunt-

New Yorkas naktį

Nuotrauka Vytauto Mazelio

mas paimti pinigus iš kito kišenės — sudaro esminę bazę "gerovės valstybės" (welfare state) filosofijai.

Štai dėl ko gerų žmonių bandymai daryti kitiems gera privedė prie katastrofiškų padarinių. Tai buvo tas pats posūkis į "gerovės" suvalstybinimą, Čilėje virtes reikišniū, užbaigusiu (kairiųjų prezidento) Allendės režimą. Ta pati tendencija gera daryti už kitų žmonių pinigų privedė ligi katastrofos ribų ir Didžiąją Britaniją — kadaise didžiausią valstybę visoje žemėje, tautą, kuri yra mūsų tradicijų, mūsų vertybių ir laisvosios visuomenės pažiūrų šaltinis.

Kuomet jūs įsukate į kelią daryti gera už kitų žmonių pinigų, tai pradžioje viskas atrodo lengva. Jūs gi turit reikalą su daug žmonių, kurie moka mokesčius, ir mažą asmenų skaičių, kuriems stengiatės daryti gera. Bet vėlesnieji žingsniai tampa sunkesni ir sunkesni. Kai jūs aprūpinamų žmonių skaičius vis auga, pagaliau atsiduriate padėtyje, kada reikia apdėti mokesčiais net 50 proc. žmonių, idant galėtumėt padėti kitiems 50 proc. tos pačios visuomenės. Arba nuleinama net ligi to, kai viso 100 proc. žmonių uždarbis panorit išdalinti 100 proc. Tokios politikos reductio ad absurdum (privedimas ligi nesąmonės) yra pasiūlymai išsiųsti po 50 dol. čekius visiems visuoteliams šalies gyventojams...

Ateitis

Kur mes iš čia nueisim? Kai kurie pasakys: "Neįmanoma atsukti laikrodžio atgal. Kaip galėtumėt žengti atgal?" Betgi dalykas, man visuomet sukeliantis šypseną dėl šio tokio argumento, yra tai, kad žmo-

nes, kurie mane ir mano profesijos kolegas kaltina noru atsukti laikrodį atgal į 19-ąjį šimtmetį, patys labai stropiai stengiasi atsukti laikrodį netgi į 17-ąjį šimtmetį.

Prieš du šimtus metų Adamas Smithas (1776 m.) parašė veikalą "Tautų turta" (The Wealth of Nations). Ten jau buvo užsiropulimas prieš anų laikų valdžios kontroliu, apie varžymus, apie valdžios monopolijas. O juk tai kaip tik ir yra rezultatai, kurių siekia mūsų dienų reformininkai.

Kiekvieno atveju tai gana paikšas klausimas. Esminis klausimas yra ne tai, ar jūs suksit laikrodį atgal ar pirmyn, bet ar jūs teisingai elgsitės. Argi niekada neįsmonksim pasimokyti iš savo klaidų?

Kai kurie asmenys įrodinėja, kad technologiniai pasiekimai reikalauja galingos valdžios ir kad nebegalima kalbėti 19-jo šimtmečio sąlygomis, kuomet valdžia tesuimavo tik 3 proc. tautinių pajamų. Todėl šit technologinių permairių akivaizdoje reikia didelės valdžios galių.

Bet tai yra nesąmonės nuo pradžios ligi galo. Kai kurie technologiniai pasiekimai be abejo reikalauja vyriausybės įsikišti skirtingais veiksmais, negu būdavo reikalinga anksčiau. Bet kiti technologiniai pasiekimai kaip tik sumažina valdžios reikalingumą. Komunikacijos bei transporto sričių pagerinimai sumažino vietines monopolijas, kur reikėdavo valdžios įsikišimo apsaugoti vartotojų interesus. Dar daugiau — jeigu pažvelgtumėt į faktinę padėtį, tai didžiausias valdžios galių išaugimas atsirado srityse, kurių technologinės permainos neįtikavo. Didelis valdžios išaugimas įvyko ten, kur paimami vieni žmo-

Kertinė parastė

(Atkelta iš 1 psl.)

kaip mėginimas palyginamosios istorijos šviesoje apžvelgti visų trijų Pabaltijo valstybių katastrofišką situaciją II-jo pasaulinio karo laikotarpyje.

Ta prasme Alvaro Schileno užsimojimas yra iš tikrųjų pilnareikškas: tyrinėtojai tenka pačiam skintis kelius, nes panašių mėginimų, bent švedų kalba, iki šiol beveik nėra. Ir apamai, kol neatsiras daugiau specialistų, gerai mokančių visas tris Pabaltijo tautų kalbas ir pajėgiančių naudotis jų šaltiniais, tol bet kokios šios sritys palyginamosios studijos būtinai yra ir bus daugiau ar mažiau nepatenkinamos. Tai žinodamas, autorius stengėsi pasivauduoti daugiausia švedijoje gyvenančių pabaltiečių talka, todėl jo aprašomojo laikotarpio istorinis vaizdas savaime išeina nuspalvintas apklautųjų liudininkų ar žinovų kartais gana šališkai teiginiais, kaip ir nutylėjimais. Susipažinus su šios studijos turiniu, pasilieka įspūdis, jog autorius daugiausia pasinaudojo latvių ir estų informatyviu žiniomis. Tada į paprą atspindį nepriklausomojo laikotarpio valdžios formos apibūdinime. Po 1926 m. perversmo Lietuva, pasak autoriaus, buvusi "diktatūriškai" valdoma (psl. 12), nors kai kur jis naudoja švelnesnį ir tikslesnį "autoritetinio režimo" terminą. Teigiama, jog Lietuvoje "diktatūra buvo kiekiausia" (psl. 13), nors ir šis režimas buvo "liberalus", palyginus su rusų ir vokiečių okupacijomis (ten pat). Nežinia, ko paremtas ir latvių politologo bei socialdemokratų veikėjo dr. B. Kalnole — apie merkantilizmą, apie tarifus, apie varžymus, apie valdžios monopolijas. O juk tai kaip tik ir yra rezultatai, kurių siekia mūsų dienų reformininkai.

Kiekvieno atveju tai gana paikšas klausimas. Esminis klausimas yra ne tai, ar jūs suksit laikrodį atgal ar pirmyn, bet ar jūs teisingai elgsitės. Argi niekada neįsmonksim pasimokyti iš savo klaidų?

Kai kurie asmenys įrodinėja, kad technologiniai pasiekimai reikalauja galingos valdžios ir kad nebegalima kalbėti 19-jo šimtmečio sąlygomis, kuomet valdžia tesuimavo tik 3 proc. tautinių pajamų. Todėl šit technologinių permairių akivaizdoje reikia didelės valdžios galių.

Bet tai yra nesąmonės nuo pradžios ligi galo. Kai kurie technologiniai pasiekimai be abejo reikalauja vyriausybės įsikišti skirtingais veiksmais, negu būdavo reikalinga anksčiau. Bet kiti technologiniai pasiekimai kaip tik sumažina valdžios reikalingumą. Komunikacijos bei transporto sričių pagerinimai sumažino vietines monopolijas, kur reikėdavo valdžios įsikišimo apsaugoti vartotojų interesus. Dar daugiau — jeigu pažvelgtumėt į faktinę padėtį, tai didžiausias valdžios galių išaugimas atsirado srityse, kurių technologinės permainos neįtikavo. Didelis valdžios išaugimas įvyko ten, kur paimami vieni žmo-

nių pinigai ir atiduodami kitiems žmonėms. Vienintelis atvejis, kur čia pasireikš technologija, tai atsiradimas kompiuterio, igalinančio visai sparčiai atlikti.

Kiti pasakys: kaip dabar begalima kalbėti apie postikio sustabdymą? O kaip būtų su pačiais didžiaisiais bizniais? Ar yra koks skirtumas ar automobilis gamina General Motors, kuri yra didžiulė biurokratiška įmonė, sumdanti tūkstančius darbininkų, ar kad juos gamintų kokia valdžios agentūra — tokia pat biurokratiška įmonė? Tam atsakymas labai paprastas. Yra skirtumas, nes tarp tų dviejų atvejų skirtumo esama pačiuose pagrinduose. General Motors neturi jokio galimumo paimti jūsų dolerį, jeigu jo nesutiksit jai atiduoti. Jeigu kas nors tarp jūsų įvyks, tai bus laisvanoriški mainai. Jei gaus jūsų pinigą, tik parūpindami jį jums už jūsų pinigus kokią nors gerą vertybę. O jei mėginatų prievarta jums primesti, ko jūs nenorėtumėt, tai paklauskite poną Henry Fordą, kas atsitiko, kai jo įmonė mėgino įprsti vartotojui "Edsel" vardo automobilį.

(Nukelta į 3 psl.)

rius išpėja, kad ne visuomet toks palūžimas veikia pasirodo, bet gali kartais ir žymiai vėliau paaiškėti.

Pabaltijo patirtis paskutiniame kare, autoriaus nuomone, išryškino nemalonų faktą, kad mažųjų tautų norai ir lūkesčiai, susidūrę su stipresniųjų jėgų realia politika, veda į nusivylimą (psl. 57). Daugelis pabaltiečių, pajėgusių atlaikyti likimo smūgius okupacijų metais, vis dar negali suprasti, kad "vakarai, net nesumirkėjo, galėjo padovanoti Stalinui Rytų Europą" (ten pat).

Alvar Schilens, BALTIKUM UNDER ANDRA VAERLDSKRIGET (Pabaltijos antrajame pasauliniame kare). FOA rapport D 50001-H6. Stockholm 1976 (65 masin. psl.)

Dr. J. Labutis

Tel. PR 8-3236
DR. ANNA BALIUNAS
AKTIV. AUSJ. NŪSIES IR
GARKLES LIGOS
2358 West 63rd Street
Valandos pagal susitarimą

DR. K. G. BALUKAS
Aknešeris ir moterų ligos
Ginekologinė chirurgija
6449 So. Pulaski Road (Crawford
Medical Building). Tel. LU 5-6449
Pirmia ligonius pagal susitarimą.
Jei neatsiliepia, skambinti 874-3004

DR. VL. BLAZYS
PLAUCIŲ IR VIDAUS LIGOS
Marquette Medical Center
6132 So. Kedzie Avenue
Val.: pirm., antr., ketv. ir penkt.
8 iki 7:30 val. vakaro.
Šešt., nuo 1 iki 3 val.
Pagal susitarimą.
Ofiso telef. WA 5-2670
Resid. tel. WA 6646-6346

Tel. Ofiso HE 4-3649, rez. 338-3233
DR. PETER T. BRAZIS
GYDYTOJAS IR CHIRURGAS
2434 West 71st Street
Val.: pirm., ketv. 1 iki 4 v. popiet.
Antr., penkt., 1-5, treč. ir šešt.
tik susitarim.

Dr. Ant. Rudoko kabinetas perėmė
DR. EDMUND E. CIARA
OPTOMETRISTAS
2700 West 51st Street
Tel. — GE 6-2400
Val.: pagal susitarimą: pirm., ir
ketv. 1-4 ir 7-9; antr., ir penkt.
10-4; šešt., 10-3 val.

Ofs. tel. 735-4477; Res. 245-3339
DR. E. DECKYS
GYDYTOJA IR CHIRURGE
Specialybė — Nėrvų ir
Emocinės ligos
CRAWFORD MEDICAL BUILDING
6449 So. Pulaski Road
Valandos pagal susitarimą.

Resid. tel. — GE 6-6873
DR. W. M. EISIN-EISINAS
AKUSERIJĄ IR MOTERŲ LIGOS
GINEKOLOGINĘ CHIRURGIJĄ
6132 So. Kedzie Ave. WA 5-2670
Valandos pagal susitarimą. Jei ne-
atsiliepia skambinti: tel. 3-0001.

DR. A. B. GLEVECKAS
GYDYTOJAS IR CHIRURGAS
Tel. — BE 3-6893
Specialybė Akų ligos
3307 West 103rd Street
Valandos pagal susitarimą

Ofiso tel. — FR 8-2220
DR. JANINA JAKŠEVIČIUS
JOKŠA
VAIKŲ LIGOS
2656 West 69rd Street
Valandos tik su anksto susitarimu:
pirm., antr., ketv. ir penkt. nuo 3
iki 5 v. v. Šešt. nuo 3 iki 6 v. v.

Ofs. FO 7-4000, Res. GA 3-7278
DR. A. JENKINS
GYDYTOJAS IR CHIRURGAS
3944 West 63rd Street
Valandos pagal susitarimą

DR. K. A. JUCAS
DERMATOLOGIJĄ —
CHIRURGIJĄ
3214 No. Western Avenue
1002 No. Western Avenue
Tel. atskamos 12 valandų
489-4441 — 861-4608

Ištaigos ir buto 652-1381
DR. FERD. VYT. KAUNAS
BENDROJI MEDICINA
1407 S. 49th Court, Cleora
Kasdien 10-12 ir 4-7
Iškvyras tren. ir šėd.

DR. P. KISIELIUS
GYDYTOJAS IR CHIRURGAS
Tel. ofiso ir buto: OLympic 2-4150
1443 So. 50th Ave., Cleora
Kasdien 1-3 val. ir 5-8 val. vak.
Iškvyras trečiadienim.
Šeštadieniai 12 iki 4 val. popiet.

Tel. RELiance 5-1811
DR. WALTER J. KINSTUK
(Lietuvės gydytojas)
3970 West 50th Street
Val.: pirm., antr., ketv. ir penkt.
nuo 12-4 val. popiet. ir 8-3
val. vak. Treč. ir šešt. uždaryta.

DR. IRMA KUNAS
GYDYTOJA IR CHIRURGE
RUBENIŲ IR VAIKŲ LIGOS
SPECIALISTE
MEDICAL BUILDING
7156 South Western Avenue
Valandos: Kasdien nuo 10 val. ryto
iki 1 val. popiet.
Ofiso tel. RE 7-1168; rez. 238-2919

Ofs. HE 4-1818; Res. PR 6-0001
DR. J. MESKAUSKAS
GYDYTOJAS IR CHIRURGAS
Specialybė vidaus ligos
2454 West 71st Street
(71-06 ir Campbell Ave. kampas)
Val.: pirm., antr., ketv. ir penkt.
8 iki 7 v. v. p. p. Tik susitarim.

OPTICAL STUDIO
VILKETA KAROSAITIS
7051 So. Washburn Ave. Tel. 778-6766
Pritaikant akinius pagal gydytojų
receptus.
Didelis akinių rūšių pasirinkimas.
Val.: pirm., antr., penkt. 10-6:30
Ketv. 1-8 v. vak. Šešt. 10-4 v. v. p.
Trečiadieniai uždaryta.

Tel. — 282-4422
DR. ROMAS PETKUS
AKŲ LIGOS — CHIRURGIJA
Ofiso:
111 NO. WABASH AVE.
4360 NO. CENTRAL AVE.
Valandos pagal susitarimą.

DR. FRANK PLECKAS
(Raiša lietuviškai)
OPTOMETRISTAS
3615 W. 71st St. — Tel. 757-6149
Tikrina akis, Pritaikant akinius ir
"Contact lenses"
Val. pagal susitarimą. Uždaryta treč.

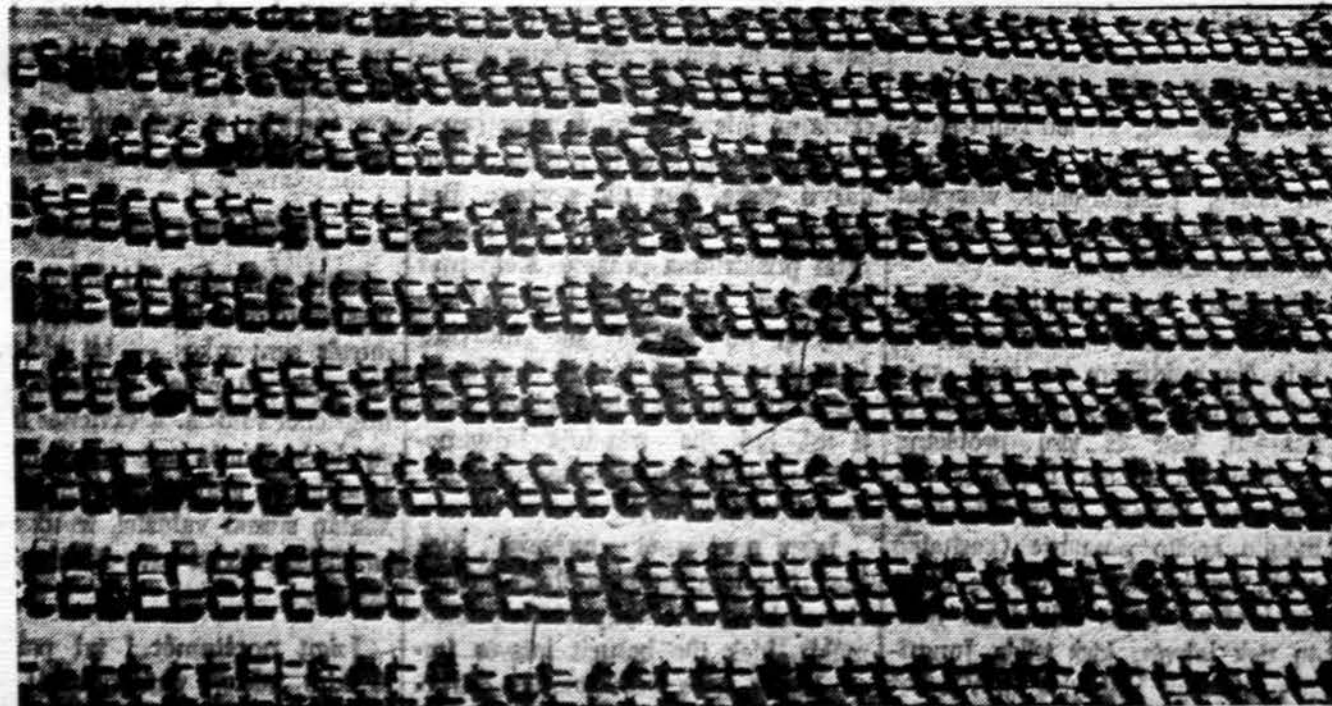
DR. LEONAS SEIBUTIS
INSTR. POŠLES IR
PROSTATO CHIRURGIJA
2606 W. 63rd Street
Val. antr., nuo 1-4 popiet.
ir ketv. nuo 5-7 vakaro.
Ofiso tel. 776-2830, rez. 448-5545

DR. J. J. SIMONAITIS
GYDYTOJAS
Adresas 4365 W. 63rd Street
Ofiso telef. RE 5-4410
Residencijos telef. GE 4-9617
Val.: pirm., antr., ketv. ir penkt.
nuo 1 iki 3 valandų popiet.

DR. VYT. TAURAS
GYDYTOJAS IR CHIRURGAS
Bendra praktika ir moterų ligos
Ofiso ir rez. 3653 W. 50th St.
Tel. PRospect 8-1225
Ofiso val.: pirm., antr., treč. ir
penkt. nuo 9-4 val. ir 6-8 v. vak.
Šešt. 9-4 p. p. ir kitu laiku susitarim.

Ofiso tel. HE 4-2123, namų GE 3-8195
DR. V. TUMASONIS
CHIRURGAS
2454 West 71st Street
Val.: pirm., antr., ketv. ir penkt.
9-5 ir 6-7 — su anksto susitarim.

Tel. ofiso PR 6-4446
DR. F. C. WINSKUNAS
GYDYTOJAS IR CHIRURGAS
3107 West 71st Street
Valandos: 1-3 val. popiet.
Treč. ir šešt. pagal susitarimą
Ofiso tel. 586-3166; namų 638-4850
DR. PETRAS ŽLIDRA
GYDYTOJAS IR CHIRURGAS
6334 S. Narragansett Ave.
Val. pirm., antr., ketv. ir penkt. 9-7
Šeštadieniai pagal susitarimą

Automobilis rinkinot

Nuotrauka Algirdo Grigalio

KAPITALIZMO ATEITIS

(Atkelta iš 2 pusl.)

Antruojų atveju — valdžia betgi dabar gali paimti jų pinigų ir be jų sutikimo. Ji gali pasiūlyti ir policininką juos paimti iš jų kišenės. General Motors tokios galios neturi. O tai ir yra visas esminis skirtumas. Tai skirtumas tarp visuomenės (ir santvarkos), kur mainai vyksta laisvanoriškai, ir kur tie mainai nebėra laisvanoriški. Ir štai priežastis, kodėl valdžia, kai ji įsisėda gamintojo banan, gamina prastos kokybės ir aukštų kainų produktus, — o laisvoji privatinė pramonė, kai ji sėdi tokiam pat banan, parūpina geros kokybės gaminius už kiek galint mažesnę kainą.

Du galimi scenarijai

Kur mes iš tos padėties nueisime? Čia galimi du scenarijai (keliai, planai). Vienas, dėl kurio bijausi kaip labiausiai galimo — kad mes ir toliau tęsim kelionę kryptimi, kurlink žygiuojame, palaipsniui didindami valdžios galią ir valdžios kontrolės pastatą. Tęsiant pastangas šia kryptimi, neišvengiami du padariniai. Vienas reikšia finansinę krizę ir antras — laisvės praradimą.

Anglijos pavyzdys čia būtų gaudinantis vaizdas susimastyti. Anglija vis sparčiau krypto ta linkme. Šiuo atveju mes dar esam apie 20 metų atsilikę nuo Anglijos. Ji pradėjo eiti ta linkme anksčiau už mus ir nuėjo daug toliau. Padariniai yra regimi ir aiškūs. Ir kai Anglija pasuko ta kryptimi, praradama savo galią politinėje ir tarptautinėje plotmėje, laisvojo pasaulio apsauga galėjo perimti Amerikos Jungtinės Valstybės. Bet klausiu jus: kai ir JAV nueis ta pačia linkme, kas tuomet vietą mūsų perims — uždavinys? Tai vienas scenarijus, kuris — kartoju — ar tik nebus ir toliau puoselėjamas.

Antras scenarijus yra — kad mes šią slinktį pagaliau sustabdysim, suturėsime regimą didėjančią valdžios galią augimą, uždėsime tam ribas ir jį laikysimės.

Tuo požiūriu matyti nemazai palankių ženklų. Galėčiau pridėti, kad didžiausias vilties paskatas, mano nuomone, yra pats valdžios neveiksmingumas bei nesugebėjimai. Daug kas nusiskundžia, kad valdžia labai eikvojanti mūsų išteklis, ir už tai juos sveikinau net dviem sumetimais. Pirmiausia tai, kad paveikimas būtų nepageidaujama ypatybė, jeigu atliekami blogi dalykai. Vienas iš mano didžiųjų mokytojų, ekonomistas matematikas, kartą parašė straipsnį apie statistikos mokslo metodiką ir ten pareiškė: „Pedagoginiai gabumai yra labai yda, negu nauda, jeigu jie bus skirti mokyti klaidoms“. Tai pamatinis dėsni. Valdžia atlieka darbus, kurių mes iš jos nenorim — taigi juo daugiau pinigų ji eikvos, tuo geriau.

Tuo atveju, viešojo turto eikvojimas plačiai visuomenei įtikinamai parodo, kad valdžia nėra geriausias ir paveiklus įrankis pasistatytiems tikslams pasiekti. Tai teikia vilties krašte labiau išsisklaidyt iliuzijoms, kad valdžia neva esanti visais atžvilgiais išmintingas ir visagalis didysis brolis, sugebantis išspręsti bet kokią iškilančią problemą — ir kad kiekviena problema bus tinkamai išspręsta, jeigu tik tam paskirsime pakankamai pinigų.

Prieš keletą metų Johnas Kennedhas Galbraithas parašė straipsnį, dstantį, kad New Yorko miestas neturįs problemų, kurių nebūtų galima išspręsti, padidinus New Yorko valdžios išlaidas. Na, taip — nuo to laiko New Yorko biudžetas padidėjo daugiau nei dvigubai, ir su tuo lygiai didėjo miesto problemos. Vienas iš jų — priežastis, kitos — padarinys. Valdžia emė išleisti daugiau, bet tati reikė, kad žmonės beturėjo mažiau išleisti. Kadangi valdžia daro išlaidas ne taip rūpestingai, kaip su savo pinigais elgiasi individai, tai, kai valdžios išlaidos didėjo, tuo pat

metu ir problemos blogėjo. Mano galvojimu, kaip tik tas neproduktingumas, lėšų švaistymai labiau įtikina plačiąją visuomenę valdžios kišimosi nereikalingumu.

Bet nemažai esama ir nepalankių ženklų.

Daug lengviau išleisti įstatymus, negu juos atšaukti. Kiekvienas specialus, kam nors naudingas interesas, įskaitant jus visus ir mane, paprastai rodo didelį atsparumą neiššadėti tų specialių privilegijų. Atsimenu, kai Geraldas Fordas pasidarė prezidentu ir sukvietė „viršūnių“ konferenciją aptarti, kas būtų galima daryti prieš infliaciją. Sėdėjau toje konferencijoje, klausydamasis iš tribūnos bekalbančius įvairių grupių atstovus — biznio, ūkininkų, darbininkų ir kitokių, — ir jie visi kartoję tą patį dalyką. Jie sakė: „Žinoma, mes pripažįstame, kad, norint sustabdyti infliaciją, reikia mažinti valdžios išlaidas. O kelias sumažinti valdžios išlaidas, sakyčiau, būtų daugiau išleisti mano reikalams“. Toks buvo visuotinis refrenas.

Daugelis žmonių sako, kad viena iš priežasčių ko geresnio tikėtis yra biznio bendruomenėje augantis supratimas, kad ir pačios verslamonės taip pat yra laisvosios iniciatyvos sistemos grėsmė. Norėčiau tuo tikėti, bet, pripažindamas faktus, negaliu. Apskritai biznio korporacijos nėra laisvosios iniciatyvos apsauga. Priešingai, jos yra vienas iš pavojaus šaltinių.

Du didžiausi laisvosios iniciatyvos priešininkai Jungtinėse Valstybėse, man atrodo, iš vienos pusės buvo mano kolegos intelektualai, o iš kitos pusės — šio krašto biznio korporacijos. Priešininkai jie yra dėl visai skirtingų priežasčių. Kiekvienas iš mano kolegų intelektualų tiki laisvę sau pačiam. Jis nori laisvo žodžio. Jis nori tyrinėjimų laisvės. Ir aš klausiu jį: „Ar tai nėra bausis lėšų švaistymas, kai tą pačią problemą studijuoja tuzinas asmenų? Ar neturėtumėte steigti centrinį planavimo komitetą nuspręsti, kokius tyrimų projektus įvairūs asmenys turi atlikti?“

Šitaip klausimas, jis pažiūrėtų į mane, kaip pamišėlį, ir atsakytų: „Ką jūs galvojate? Negi nieko nesuprantat apie akademines laisves, apie tyrinėjimų ir duplikacijos laisvę?“ Bet jei dalykai liečia kitus verslus, biznius, tai jis tada sako: „O, čia tai išlaidingos varžytynės. Čia susidvigubinimas. Turim įsteigti centrinę planavimo tarybą šioms uždaviniams protingai ir sveikai aptarti...“

Tokių būdu kiekvienas intelektualas yra labai palankus laisvei sau pačiam ir yra prieš kitų laisvę. Verslininkai ir verslo žmonės yra labai skirtingos. Kiekvienas verslininkas ir jo įmonė palankiai žiūri į laisvę davimą visiems kitiems, bet kitas klausimas, kai tai liečia

juos pačius. Pavyzdžiui: mes turėtume įvesti importo tarifus (sako jie) apsaugoti mus nuo užsienio konkurencijos. Turėtume išrūpinti vienokias ar kitokias išimtis mokesčių rinkimo taisyklėse. Turėtume gauti tą ar kitą valdžios subsidiją. Taigi bizneriai yra palankūs laisvei visiems, bet ne sau patiems.

Esama ir pažymėtinų išimčių. Turim daug biznio vadovų, kurie problemų sampratoje buvo itin toliaregiški ir stodavo ginti laisvosios iniciatyvos sistemą. Bet apskritai paėmus, biznio bendruomenės tendencija būdavo idėti laikraščiuose apmokamus skelbimus, kaip pvz. JAV Pleno kompanijos viso puslapio skelbimą, išdėstant laisvosios iniciatyvos gėrybes, ir po to įtikinoti Kongresą, kad reiktų įvesti importo kvotą plienui iš Japonijos. Šito akivaizdoje kiekvienas tauriau galvojančis galėtų tik pasakyti: „Čia tai hipokratų gauja!“ Ir bus teisus.

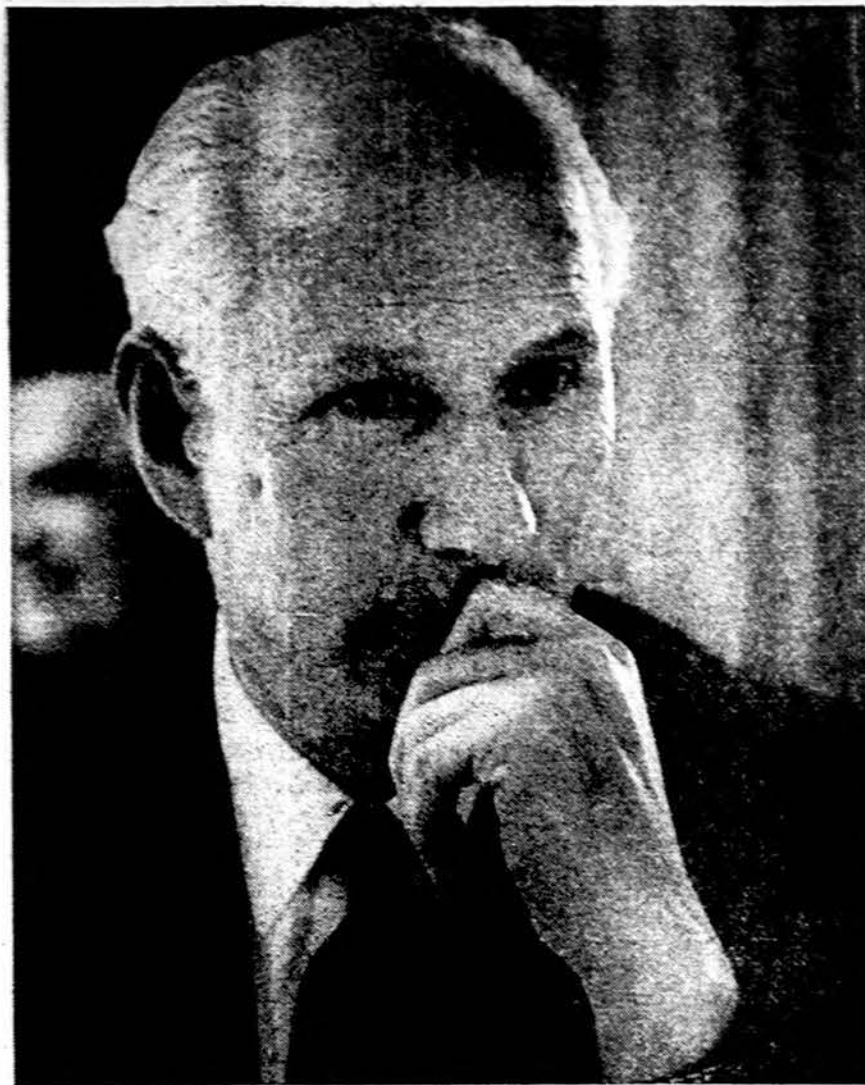
Nesupraskit manęs klaidingai: nesmerkiu biznio laisvę. Aš dar gi nesmerkiu U.S. Pleno korporacijos už pastangas išrūpinti specialių privilegijų. Pleno korporacijos administratoriai turi pareigą savo akcininkams, ir jie gerai neatliktų tos pareigos, nesistengdami išnaudoti visas galimybes. Bet smerkiu mus visus kitus, kad mes jiems tatau leidžiam daryti be niekur nieko. Mes turim atpažinti, kas yra tikrasis problemos branduolys, ir pripažinti, kad tai nėra jos teisingos stiprybės šaltinis.

Tikėjimas ateitimi

Kuo visa tai baigsis? Nežinau. Galvočiau, kad tai priklausys nuo daugelio įvairių dalykų.

Man prisimena istorijėlę, galinti pavaizduoti, ko mums reikia. Tai apie jauną patrauklią vienuolę, kuri greitkeliu važiuo mašina ir pristigo benzino. Ji prisiminė, kad už mylios pakely matė benzino stotį. Kai sugrįžo į stotį, ten rado tik vieną jauną vyrą, stoties aptarnautoją. Jis stengėsi jai padėti, bet esąs tik vienas ir negalįs savo vietos palikti. Pažadėjo paieškoti kokio nors indo benzinui įpilti. Bet visur išieškojęs tinkamo indo nesurado. Vienintelį, ką surado, buvo stotyje pamirštas mažo kūdikėlio naktipuodis. Tai pripildė jį benzino ir įteikė vienuolei. Ji nusinešė tą puoduoką ligi savo mašinos, atidare benzino tanką ir pradėjo pilti. Tuo momentu didžiulis puošnus Cadillac'as kaip tik važiuo pro šalį aštuonioliasdešimt mylių greičiu. Jo vairuotojas pastebėjo sceną su vienuole ir negalėjo patikėti. Dėjęs atstebėjimo, sustojo, atbulas prisitartinio, atidare langelį, pasižiūrėjo ir tarė: „Sesuo, sesuo — norėčiau ir aš turėti tiek tikėjimo!“

Baigdamas ir aš norėčiau pasakyti: jei — slinkimo į didėjančią ūkinę reglamentaciją nesustabdysim ar, dar geriau, nepasuksim atgal, tai mūsų visuomenė atsidurs mirtiname pavojuje!

Rašytojas Stasys Santvaras, kuriam š. m. gegužės 27 d. suėjo 75 metai. Poezija ir dramaturgija buvo ir yra našiausioji dirva Stasio Santvaro plunksnai. Lietuvoje buvo išleisti šie jo poezijos rinkiniai: „Saulėtekio maldos“ (1924), „Pakalnių debesys“ (1936), „Giesmės apie saulę ir sielą“ (1939). Išėjęs į šį dar trys Santvaro eilėraščių knygos: „Laivai palauktum būrėn“ (1946), „Atidari langai“ (1956) ir „Aukos taurė“ (1962). Dramaturgo kelių pradėjo dviem alegorinėm dramom: „Saulytė“ (1923) ir „Mūsų mylimoji“ (1926). Vėliau sukūrė dvi stambias buitines pjeses: „Žvejai“ (1942) ir „Kaimynai“ (1944). Plačiai reikšėsi ir kaip libretistas: išvertė daugelio Valstybės teatro statytų operų libretus, pats parašė libretus Stasio Šimkaus operai „Pagirėnai“, J. Gaidelio operai „Dana“, J. Pakalnio baletui „Sužadėtinė“, J. Gaidelio kantatoms „Kovotojai“ ir „Kantata apie Lietuvą“. Sukurtavininkas taipgi visą laiką periodinėse spaudoje ir šiaip leidiniuose rašė kultūrinėmis, ypač literatūrinėmis temomis: „Aiduose“ (1964) atspausdino netrumpą raštą apie Mykolo Vaitkaus kūrybą, kolektyvinę knygą „Lietuvių literatūra svetur“ (1968) parašė studiją apie lietuvių dramą išėjęs. Savo jaunystėje reikšėsi ir kaip dainininkas — operos solistas, tačiau vėliau pasiliko tarpiniais susirūšęs su grožine literatūra. Pokario metais Vokietijoje buvo vienas iš iniciatorių, atkuriant lietuvių rašytojų draugiją, dviem atvejais išrinktas jos pirmininku, draugijai vadovavo 1946-1950 m. 1949 m. pasiekęs Ameriką, netrukus pastoviai įsikūrė Bostone, kur ir šiuo metu tebe gyvena.

Nuotr. V. Maželis

Kai jaunuoliai drąsiai pakėlė likimo mestą pirštine

Apysaka jaunimui ir malonūs prisiminimai vyresniesiems

Juozas Toliusis, 19-ji LAIDA, JAV LB Svietimo tarybos leidinys. Viršelį ir iliustraciją Aleksandro Jakšto Australijoje. Spausdinta V. Vijeiko spaustuvelyje, Chicagoje, 1976 m. Knygos kaina 4 dol., gaunama ir „Drauge“.

NIJOLĖ JANKUTĖ

Tie, kuriems buvo lemta baigti dar nepriklausomos Lietuvos gimnaziją, gali mėgautis specifine atminimų rūšimi, būtent, gimnazijos dienų, draugų ir juos rišančių įvykių. Laikas, kada visam gyvenimui buvo užmestogst draugystės, lengvai nepamirštamas ir jo atminimai labai brangūs. Nes lietuviška gimnazija, kaip ir dauguma prieškarinių Europos mokyklų, buvo ypatinga institucija. Ne vien todėl, kad ten buvo pramokstama svetimų kalbų ir aukštosios matematikos, susipažįstama su Homeri ir Cezariu, sužinoma apie prancūzų revoliuciją ir Martyną Liuterį. Tikrai ne todėl, nors tos žinios būtų gerai įkalamos ir ilgam pasauliekančios. Greičiau todėl, kad kad ten gimdavo ir išaugdavo didelės, nuoširdžios, ilgametės draugystės. Artimumo ryšiai ten jungė ir mokinius, ir mokytojus. Maži ir dideli dienų įvykiai būdavo išgyvenami visų kartų. Ten klasės sąstatas nebuvo keičiamas kasmet, o mokytojai nebuvo abejingi tarnautojai, bet pedagogai, suinteresuoti savo mokinių pažanga moksle ir gyvenime.

Nenuostabu todėl, kad N. Lietuvos gimnazijų absolventai su meile ir nostalgija prisimena tas mokslo dienas ir po pasaulį išsklaidytus draugus bei mokytojus. Su jais, nežiūrint ilgų de-

simtmečių, dažnai palaikomi ryšiai laiškais ar klasių susitikimais.

Apie tokius tad gimnazijos laikus ir draugus rašo J. Toliusis „13-toje laidoje“. Čia autorius pirmuoju asmeniu pasakoja apie vienos Lietuvos gimnazijos 13-tos laidos abiturientus. Skaičius 13, lyg visiems prietarams pilantis, iš tikrųjų prislegia jaunuolių kraštą užgriuvusiomis okupacijomis. Tai buvo sunkių, skaudžių sprendimų metai, likimo mėsiti į jaunus, nepritevusius žmones. Jaunuoliai pakėlė tą likimo pirštine drąsiai, gal net entuziastiškai. Kai nesupranti nelaimės dydžio, viskas atrodo lyg žaidimas. Autorius pasakoja apie tai lengvai, jaunuoliškai, nuotyriškai forma. Jis žvelgia iš dabarties į tolimas abiturientų dienas ir savo klasės draugus. Draugų veidai, susiję su įvairiais nuotykiiais, iškyla vienas po kito prieš autoriaus akis, kada jis pradeda rengti tos 13-tosios laidos susitikimą po 30-ties metų! Autorius susirašinėja, kalbasi, lanko laisvame pasaulyje ir Lietuvoje gyvenančius draugus, ir kiekvienas pokalbis, kiekvienas laiškas sukelia atminimus — sugrįžimą pračiatin per prisimenamąjį asmenį.

Toks pasakojimo būdas būtų patrauklus, jei autorius giliau užkabinėtų veikėjų charakterius, panagrinėtų sąlygas bei išgyvenimus, kurie nulėmė vienokį ar kitokį aprašomųjų jaunuolių elgesį. Deja, knygos apsakymų vei-

STASYS SANTVARAS

GIMIMO GIESMĖ

Gimė džiaugsmas. Gimė laimė. Gimė saulė —
Gimė nesibaigiančių dienų viltis —
Ir sudužo, tartum veidrodis, gyvenimo apgaulė,
Kalnus, vandenį, girias užliejo pilnatis.

Aš paliksiu šitą žalią, žalią slėnį,
Ugnys nebedegs manų akių languos, —
Bet sode džiaugsmu aldės žiedais apklūsi pavėnė,
Valtys mano upėje per vasarą linguos.

Gimė tulpė. Gimė lotos. Gimė rožė —
Žiedas pats gražiausias tarp visų žiedų —
Viešpats mano galių paslaptį ir perteklių atvožė,
Rytdienon be baimės aš, kaip sakalas, skrendu...

AUKA

Jei mano būtų regimi laukai,
Jei mano būtų gėlės tų laukų —
Padėčiau, Dieve, jas prie Tavo sosto —
Taip širdžiai gera ir jauku...

Aš laukiau Tavo ženklo neramus:
Stebuklas buvo Tavo dovana —
Dabar dvasia padangėm skraido,
Palaimos man gana, gana...

Tame džiaugsme, toje vilties puotoj,
Kaip tikras tėvas, man šypsaisi Tu:
Ar gali tad plaukė neplazdėti,
Ar laimė gali nesiliet sriautu!...

Ne mano, Dieve, regimi laukai,
Ne mano gėlės tų didžiųjų laukų,
Tad savo tyrą širdį Tau aukoju,
Atodusių perlus aš Tau renku...

SAGA

Tu mano tiltas į nežinomą ir tolimą rytojų,
Tu mano vardas, einantis pakalnėm ir kalnais,
Tavy aš palieku, tavy sustoju,
Džiaugiuos būties stebuklais amžinai...

Kaip aš galėčiau nepasiekt rytojaus savo laimės tiltu,
Ką vienas veikčiau ateitį išgrobusioj naktį! —
Visų dienų varpait širdy nutiltų,
Būtis būtų tik eškiečiai vėtrų nuplakti...

Tavy manų viltų visi troškimai, tartum saulė, dega,
Dienom naktim goda godotoji kadais! —
Tu mano meilės nuostabioji Saga,
Tu metūgė, apklūsi žiedais...

Iš rinkinio „Aukos taurė“

venimas, autorius neparodo. Gal todėl knygos veikėjai lėktoji, ir, pasakojimo eigoje sutikti po 30-ties metų, dar vis gimnazistiški.

Pro knygos iliustracijas tydomis praslinkt neįmanoma — jos labai blogos. Čia dar kartą pasitvirtina liūdna mūsų knygų iliustravimo padėtis. Ne kiekvienas, kuris mėgsta piešti, gali knygą iliustruoti. Dažnai ir dailininkams tas darbas nepavyksta, nes knygų iliustravimas yra savita meno šaka, reikalaujanti specialaus pasiruošimo ir tai sričiai gabumo.

„13-tajai laida“ iliustracijos tikrai nieko neprieda. Grubių brūkšnių, tirštai juodi, tartum „ant greitųjų papaišyti“ paveiksliukai, dar net su parašais apačioje (pagal „Auzros“ laikų madą), knygos nepuošia. Jų vietose skaitytojų akis pasigenda dailių užsklandų po kiekvieno pasakojimo.

ATMOSFEROS TARSAI
TIKTI NAUJAS METODAS

Švedijos nacionalinės gynybos mokslo tyrimo instituto išrastas naujas atmosferos užteršimo tyrimo garsinio zondavimo metodas. Jį taip pat galima panaudoti orų prognozavimui ir radijo bangų paplitimo tyrimui.

„Sodor“ — prietaisas garsu ieškoti tam tikrų objektų ir nustatyti atstumui iki jų — siunčia vertikaliai aukštyn garso impulsus. Esant atmosferoje užteršiančių medžiagų, susidaro skirtingos temperatūros oro sluoksniai. „Sodor“ impulsai atsispindi nuo tų sluoksnių ir užregistruojami juostelėje.

Visas prietaisas yra cilindro formos faberiniame korpuse, iš vidaus iškeltame garui nepraleidžiamam medžiagai.

Tilto kompozicija

Nuotrauka Vytauto Maželio

Redaguoja Saulius Kuprys, 1806 S. 49th Ct., Cicero, IL 60650

DVEJOS IŠKILMĖS NOTRE DAME UNIVERSITETE

Šauni, iškilminga akademinė mokslo metų baigimo diena būna kasmet Notre Dame universitete su netrukus po to sekančiais iškilmingais universiteto prezidento garbės pietumis profesoriai ir jos šeimos nariai. Bet šįmet abi šios progos buvo nepaprastos ir neeilinės — mokslo metų baigimo iškilmės dalyvavo pats Amerikos prezidentas Carteris, o universiteto prezidento garbės pietumėse buvo pagerbtas jo prezidentas T. Teodoras Hesburghas, jo 25 metų prezidentavimo ir 60 metų amžiaus sukakties proga.

Šių metų Notre Dame graduantams gegužės 22 d. liks ilgo ir pakilaus atsiminimo diena. Nuo to universiteto įsisteigimo 1842 m. tai buvo 132-ji akademinis mokslo metų baigimo diena su šimtetu didžiausių universitetų baigusiųjų skaičiumi — jų buvo gerai per du tūkstančius (230 daktarų, iš jų 83 dr. phil., 147 dr. iur., 235 magistrų, 1687 bakalaurai).

Notre Dame universitetas į šias iškilmės paprastai kviečia keletą mokslininkų ar visuomeninę veiklą pasižymėjusių asmenų iš pačios Amerikos ar kitų kraštų ir čia juos pagerbia garbės doktoratu. Vienas iš jų žymiausių kviečiamas mokslo metų baigimo kalbą pasakyti. Šįmet tai kalbą pasakyti buvo pakviestas prezidentas Carteris, o kitų dignitarų tarpe buvo Brazilijos kardinolas Evaristas Arns, Korėjos kardinolas Steponas Kim, Rodezijos vyskupas Donald Lamontas, Vatikano apaštališkasis delegatas Amerikai arkivyskupas Jean Jadotas, Pasauliečių tarpe Rūmų kalbėtojas Tomas O'Neill, jr., Chicagos universiteto teisių fakulteto prof. Pilypas Kurland ir kiti. Jiems visiems, kartu su prezidentu Carteriu, buvo suteiktas teisių garbės daktaras.

Šioms iškilmėms vadovavo Notre Dame universiteto provostas T. Jokūbas Burchaellis, o garbės diplomus ir akademijos insignijas įteikė universiteto prezidentas T. Teodoras Hesburghas. Kiekvienam garbės daktarui publika sustojusi kėlė ovacijas.

Po to 6 atskirų fakultetų dekanai (aukštųjų studijų, teisių, menų ir literatūros, mokslo, inžinerijos, biomedicinos administracijos) pristatė savo fakultetų graduantus, kuriems universiteto prezidentas pripažino universiteto baigimo diplomus.

Aukštiniuose kursuose didžiausias daktarantų skaičius buvo teisių fakultete, o žemesniuose — bakalaurų diplomą gavo studijavę daugiausia menų ir literatūros ir biomedicinos fakultetuose.

Menų ir literatūros fakultete bakalaurų laipsnį gavo ir kelios lietuvaitės: Lydija Rūgėlė Labanauskaitė (baigusi su garbės diplomu), Regina Pakalnytė ir kitos. Mokslo fakultete bakalaurų diplomą gavo keli lietuviai vyrai: Bernardas Adukaitis, Paulius Pužauskas, Algis Petras Sidrys. Kai kurie jų yra pasireikšę Notre Dame universiteto garbės draugijose (Phi Beta Kapa, Alfa Epsilon Delta, Beta Gamma Sigma ir kitose). Į tą skaičių įeina K. Rimkus, P. Pužauskas, J. Lušis, K. Mankus ir kiti. Kai kurie iš jų yra

Notre Dame universiteto Prezidentas T. Hesburgh sveikina Prezidentą J. Carterį, atvykusį į akademinio mokslo metų užbaigimo (commencement) šių metų gegužės 22 d. ir ten pakeltą į teisių garbės daktarus.

lanke Notre Dame universiteto lituanistikos klase, be to, jie yra to universiteto Baltų draugijos nariai.

Prezidentas Carteris jau trečią kartą metų bėgyje pasirodė Notre Dame universitete. Paskutinį kartą jį matėm pereinant rudenį, kai jis lankė čia, sakdamas rinkimines kalbas. Dabar prez. Carteris iš Notre Dame universiteto pulo išdėstė savo užsienio politikos planus, pradedant žmogaus teisėmis ir baigiant žydų — arabų ir Korėjos bei P. Afrikos problemomis. Toms problemoms gesinti mes turim vartoti vandenį, ne ugnį, sakė jis. Čia jį girdėjo ne tik keliolikos tūkstančių svečių auditorija, bet ir visos kraštas ir net tolimiausio pasaulio kampai. Istorikai žvelgiant, Notre Dame liks ta vieta, iš kurios prez. Carteris po 4 savo prezidentavimo mėnesių paskelbė savo politinį credo. Nors kai kam prezidento kalba atrodė daugiau idealistinė, užkenciuojanti daugiau laisvės siekimus, kaip žvanginimą ginklų jėga, bet kai laisvės bruzdesys visur dideja, kalba buvo juo aktualesnė.

Po prez. Carterio kalbos, kuriai sukelto ilgos sustojusių svečių ir viso akademinio korpuso ovacijos, universiteto prez. T. Hesburghas graduantams tarė tos dienos vad. įpareigojimo žodį: dirbti kraštui ir žmonijai ne tik našiai, bet ir garbingai.

Prez. Carterio vizitas Notre Dame universitete šįkart buvo trumpas: po dviejų konvokacijos valandų jis jau turėjo išvykti atgal į Washingtoną, kur jo laukė aktualieji šiuo metu problemų sprendimas.

Kartu per šios dienos iškilmės buvo įteiktas pats aukščiausias Notre Dame universiteto žymuo — vad. Laetare medalis — buvusiam Senatui daugumos vadui Mykolui Mansfieldui, neseniai paskirtam Amerikos ambasadorium Japonijai. Šis žymuo universiteto duodamas kartą per metus vienam kuriam iškilniai pasižymėjusiam katalikų veikėjui.

Po to recesija, giedant Notre Dame universiteto himną, kuris lietuviškai taip skambėtų:

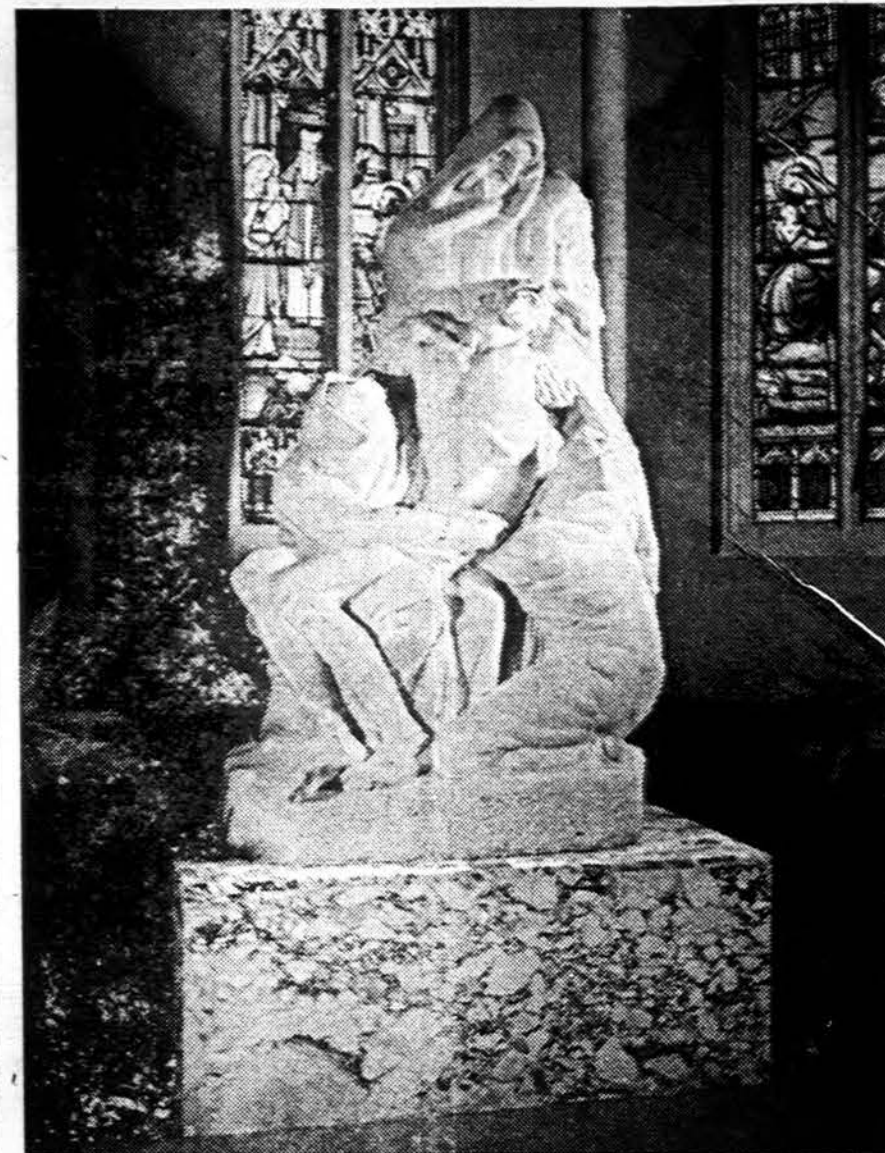
O, Notre Dame, mūsų motina
šauki, garbinga,
į dangų tavo žydras, aukso
žvilgis sminga,
kilniai garbės apsiaustų tu dėti
auksini,
Ir mūsų širdys visad tavo meilę
mini,
Ir mūsų širdys visad tave myli,
o Notre Dame.

Diplomais apsišarvavę greit išsiskirstė ir graduantai, kas su savo tėvais, kas pavieniui, pradėti, atsi-

sveikinus su Alma Mater, naują dieną ir naują gyvenimą.

Po poros dienų į Notre Dame universiteto prezidento T. Hesburgho metinius garbės pietus ir į dvigubą jo pagerbimą susirinko apie 1200 profesorių, mokslo ir administracijos personalo narių, kas pavieniui, kas su savo poniais, tuo būdu žymiai padidinant pagrindinį skaičių. Ir šiam pagerbimui vadovavo universiteto provostas T.J. Burchaellis, jovialine nuotaika smagiai nuteikdamas svečius. Šie prezidento garbės pietūs turi lyg ir viduramžių tradicijas, dar gal garsiojo Gralio riterių apvaliojo stalo sambūrio bruožų, tam tikros mistinės ir simboliškos reikšmės. Rinktiniai, aukštos kokybės valgiai, skoningai ir puošniai paruošti, siejami su dvasinio išlavumo ir apmąstymo nuotaikomis. Tų pietų metu universiteto prezidentas išdėsto savo pasiektus darbų rezultatus, nusiima atleities gaires. Šįkart toji kalba, bene pirmą kartą po 25 metų, turėjo būti trumpa, nes sveikindami už jį kalbėjo kiti. Prof. Tomas Stritch, Notre Dame profesorius nuo 1935 m. pasakė sveikinimo eulogiją, kurią jo vialinėm sentencijom pajavirino Ad ministracijos fakulteto dekanas prof. Leonas Carbacip, nuo seno žinomas, mūsiškiai tarant, gustaitiško žanro polėkiais.

T. Hesburghas, iš visų 15 Notre Dame universiteto prezidentų tose pareigose pasilikęs ilgiausiai. Kiti teišbūdavo po 3, 6 ar kiek daugiau metų. Gimė jis 1917 m. gegužės 25 d. Syracuse, N.Y. Ten išėjęs mokyklą, į Šv. Kryžiaus kongregaciją (C.S.C. — Congregatio Sanctae Crucis) įstojo 1934 m. Notre Dame universitete studijavo 1934-37 m. Po to Romoj Gregorianumo universitete. 1943 m. įšvestas į kunigus, 1945 m. Katalikų universitete Washingtone gavo teologijos daktaro laipsnį. Po to kurį laiką buvo Notre Dame kapelionas, religijos profesorius. 1949 m. jau buvo Notre Dame universiteto viceprezidentas, o nuo 1952 m. prezidentas. Yra parašęs keletą teologinio ir filosofinio pobūdžio veikalų (Theory or Catholic action, Humane imperative: challenge to the year 2000 ir kt.). Ilgesnį laiką buvo Civilinių teisių komiteto pirmininkas (1957-72). Yra Rockefellerio, Carnegie fondų patikėtinis, Amerikos mokslų akademijos narys, gavęs 40 universitetų ir kolegijų garbės daktaratus, jų tarpe iš Columbia, Princetono, Kalifornijos, Yale ir Harvardo universitetų, Amerikos pačių garsiausių. T. Hesburghas — vienas iš įtakingiausių ir populiariausių Amerikos universitetų prezidentų. Daug laiko jis praleidžia keliaudamas po įvairius kraštus mokslo ir švietimo reikalais. Jam prezidentaujant bemaž dvigubai pa-

Ivano Meštrovičiaus (1883-1962), pasaulinio garso kroatų skulptoriaus, "Pietų" Šv. Širdies universitetinėje Notre Dame bažnyčioje. Ivan Meštrović kurį laiką Notre Dame universitete profesoravo ir čia mirė. Po mirties jo palaikai buvo parvežti į gimtąją Kroatiją.

daug studentų skaičius, atsirado daug naujų pastatų (Atletikos ir konvokacijų centras, Edukacijos ir konferencijų centras, jo vardu pavadinta 14-aukštė universiteto biblioteka, naujieji studentų bendrabučiai ir kita). Prieš keletą metų buvo užbaigtas jo planas, pavadintas "Summa" ir siekęs 50 milijonų dolerių. Šiuo metu projektuojamas ant- ra tiek siekiantis planas kurti naujoms universiteto katedroms, naujiems pastatams ir kita (dar neišvystyta sena svajonė turėti medicinos fakultetą). Žodžiu, prez. T. Hesburgho įnašas į Notre Dame universitetą didžiulis, tiesiog milžiniškas.

Dar žodis kitas dėl Notre Dame istorijos ir kai kurių su tuo universitetu susijusių faktų. Notre Dame du Lac (Dievo Motinos prie ežero) universitetas buvo įkurtas 1842 m. Šv. Kryžiaus kongregacijos (Prancūzų misijos ordino) kunigo Edvardo Sorino (jo statula pasitinka lankytoją, įžengus į universiteto teritoriją). Toj Indijos dykroj (neįžengiamoj girioj) Sorinas su 6 broliukais ryžosi įsteigti katalikišką mokyklą — universitetą Marijos garbei. Jį šv. Dvasia plazdeno virš vandens (Gen. 1.2), tai ir Dievo Motina turėjo būti netoli gretimų šv. Juozapo ir šv. Marijos ežerų, kurie tais vardais vėliau pavadinti

(pro gretimą South Bend teką ir šv. Juozapo upę). Universitetas buvo tik vyrams, ir iki šio šimtmečio gerų metų Notre Dame universiteto studentai gyveno bemaž kaip kliauzūroj. Liberalėjimas prasidejo vėlesniais šio šimtmečio metais. Iki 1967 m. universitetas buvo valdomas šv. Kryžiaus kongregacijos, o po to iš dalies perduota pasauliečių patikėtinėi kontrolei. Universiteto prezidentų tarpe yra buvę ir garsenybių, pvz. kardinolas O'Hara, kurio antkapis yra universiteto bažnyčioje. Dabartinis patikėtinis komisijos pirmininkas yra čekagiešis teisininkas Edvardas Stephan. Universiteto teritorijoj dar tebėra pirmykščio namelio, iš kurio emė vystytis universitetas, replika. Dabar čia yra netoli šimto įvairių ir įvairaus stiliaus pastatų, kurių vertė siekia apie 200 milijonų dol. Po Kalifornijos Berkeley universiteto Notre Dame universiteto teritorija yra pati didžiausia Amerikoje (1250 akrų).

Iš Notre Dame pastatų būdingesni yra Administracijos rūmai su aukso kupolu ir Marijos statula, ir viduj įspūdingomis Kolumbo istorijos freskomis (šie rūmai matomi, važiuojant gretimam Indiano vieškelio); gotikinė Šv. Širdies bažnyčia su garsiojo dail. Meistrovičiaus (buv. univ. prof.) Pietų; 14 aukštų Memorialinė (dabar Hesburgho vardo) universiteto biblioteka, su kitom šėšiom bibliotekom turinti 1 milijoną ir 200 tūkstančių knygų, 12000 periodinių leidinių ir vertingą Dantės kolekciją; Notre Dame stadionas su 60000 sėdimų vietų; Radiacijos tyrimo rūmai (su cheminės radiacijos tyrimais); Atletikos ir konvokacijų centras, užimęs 10 akrų plotą, kur nuo 1967 m. įvyksta mokslo metų užbaigimo iškilmės, iki tol jas atliekant universiteto teritorijos parke, o lyjant universiteto bažnyčioj).

Notre Dame universiteto profesū- ra su mokslinio darbo ir kitais n.iais sudaro apie 750 asmenų. Iš jų 90 proc. yra pasauliečiai, apie 30 proc. turi daktaratus. Profesorų tarpe yra protestantų ir žydų. Notre Dame universiteto studentai yra iš visos Amerikos, bet daugiausia iš Ohio, Pensilvanijos, New Yorko ir Indiano. Keli šimtai studentų yra iš 62 užsienio kraštų, daugiausia iš Indijos, Kanados, Nacionalinės Kinijos, Korėjos. Žemesniojo kurso studentų yra per 7000, aukštesniojo apie 1200. Kai kurie studentai dalyvauja įvairių kraštų programose (Austrijos Innsbruke, Prancūzijos Angerse, Japonijos Tokyo, Airijos Dubline, Italijos Romoje ir kt.).

Nuo 1972 m. Notre Dame universitetas virto koedukacine mokslo

TRUMPOS BANGOS

Illinois Universitete, Urbanoje, lietuvių studentų klubas sėkmingai dalyvavo universiteto "International Fair" su tautodailės paroda... Lituanistinė stovykla šią vasarą bus New Yorke. Stovyklą ruošiant, daug triūsio įveda Mindaugas Pleškys... Visi iš Chicago pasiūlyti kandidatai buvo išrinkti į JAV LJS tarybą... Šiuo metu labiausiai studentų skaitomos knygos yra Almeno Sauja skatiku ir Bradūno Alkana kelionė... Daina Kojelytė, gyvenanti Mar-

(Nukelta 15 pusl.)

istaiga, gretimai šv. Marijos kolegijai davus atitinkamą studentų skaičių Notre Dame universitetui. Nuo 1970 m. šiame universitete įkurtas provosto postas, ir šis asmuo po prezidento yra pats galingiausias — nuo jo priklauso profesūros paskyrimas ir atleidimas ir kiti įvairūs su universiteto administracija susiję reikalai.

Daugiau kaip 5000 žemesniojo kurso studentų gyvena 20 bendrabučių pačioj universiteto teritorijoj, keli iš tų bendrabučių paskirti mergaitėms. Kai kurie studentai gyvena South Bend mieste, esančiame už pusantros mylios nuo Notre Dame teritorijos ir turinčiame su Mishawako priemiesčiu apie 160000 gyventojų. Beje, čia lietuvių skaičius yra labai mažas, po Studebakerio auto fabriko uždarymo jiems patraukus daugiausia į Chicago.

Notre Dame universitete studijuoja apie 20-30 lietuvių kilmės studentų. Kai kurie iš jų, čia studijavę, yra ir plačiau žinomi, pvz. "South Bend Tribune" dienraščio redaktorius Gerardas Liutkus, jaunimo veikėjas Linas Sidrys, ir kiti. Yra čia ir keletas lietuvių profesorų. Prof. Stepono Kolupailos, čia dėdusio 1947-63 m., pėdsakai dar tebežymūs šiandien: jo praturtinta lituanistinė biblioteka, jo paties rašytų kolekcija, civilinės inžinerijos fakultete hidrometrijai įrengimai, jo kaip mokslininko vardas (anot prez. Hesburgho, tai buvęs vienas iš geriausių N.D. profesorų). Iš kitų lietuvių profesorių čia dar paminėtinas Aleksas Petrauskas (fizika), Tomas Kapačinskas (teologija), atletikos direktorius Edvardas Kriaučiūnas-Krause (kurį čia dar vadina "Briedžiu"), dr. Jurgis Sereika ir kiti (nebe visi jie jau lietuviškai kalba). Lietuviams artimi kiti iš Rytų Europos kilę profesoriai, kaip Boleslovas Szczesniak, Steponas Kertesz, Aleksis Rubulis, Teodoras Ivanus ir kt.

Notre Dame universitetas garsus savo atletinėm žaidynėm nuo seno. Didžiųjų futbolo žaidynių metuose esti 11: iš jų 5 vietose, o 6 kitose krašto vietovėse. Į Notre Dame žaidynes atvyksta žiūrovų iš tolimų krašto vietų, nuo New Yorko ir nuo Kalifornijos.

Ne mažiau Notre Dame universitetas garsus ir savo išradimų bei mokslo darbais. Čia buvo išrasta sintetinė guma, čia tiriama chemijos radiacija visam kraštui, čia daromi bandymai pagaminti dirbtinius širdies vožtuvus. Humanistinių darbų rezultatais yra pasireikšę kiti žymūs mokslininkai, kuriuos čia traukia rami darbo aplinka, moderuotos gamtos ir klimato sąlygos. Dėl to ir į mokslo čia veržiasi jaunimas, nepaisant, kad mokestis už mokslo žemesniojo kurso, studentams yra pakilęs iki 3230 dol. metams, aukštesniojo iki 3050 dol. o mokestis už kambarį ir maistą siekia 1350 dol.

Notre Dame universitetas yra plačiai atvėręs duris įvairiems moksliniams tyrimams, nuomonių ir pažiūrų pasikeitimams, pradedant sekmininkų sambūriais ir baigiant evangelistų (pvz. Billy Graham) pamokslais, bet apamai visais atvejais yra išlaikęs pirmąjį katalikiško universiteto vardą.

Aif. Šešplankis

Bendras Notre Dame universiteto vaizdas iš lėktuvo. Gilnmoj, tarp šv. Juozapo ir šv. Marijos ežerų, Administracijos rūmai (su paausuota Marijos statula viršūnėj), greta šv. Širdies universitetinė bažnyčia (gotikos stiliaus). Prieky "gėda" — Stadionas futbolo žaidynėm (60,000 sėdimų vietų), greta du "mėnuliai" — Atletikos ir konvokacijų centras (čia būna mokslo metų užbaigimo ir svarbesni susibūrimai). Į šiaurės rytus nuo Stadiono-Hesburgho varo du 14 aukštų universiteto biblioteka su Kristaus-Mokytojo muralu fronte, Arčiau į Stadioną, kairėj — Radiacijos tyrimo rūmai, išilginiai — Naujųjų ir klasikinų kalbų fakulteto rūmai, dešinė — Biologijos mokslo rūmai. Už universiteto bibliotekos — naujieji daugiaaukščiai studentų bendrabučiai.